

Пролог

На Чингис, от един внук

През 1215 година светът не е обединено място. И хора, и животни пътуват бавно. Дни са нужни, за да стигнеш до съседния град, седмици - за да прекосиш страната. Огромните континентални масиви са като островни вселени и не знаят почти нищо един за друг. Никой не пътува от Азия до Австралия с изключение на неколцина обитатели на Сулавеси, пресичащ Тиморско море, за да събират морски краставици, които и тогава, и сега са много търсен деликатес в Китай. Никой от Евразия не посещава Северна или Южна Америка освен неколцина инуити, които кръстосват с лодки Беринговия проток. В Гренландия общност от норвежци процъфтява през на продължителния топъл период, по време на който морските ледове се разтопяват за няколко изключително ценни месеца, само че тези дръзки пътешественици никога не са се изкушавали да повторят краткия опит на предците си от преди два века - да колонизират американския материк. Корабите следват бреговата ивица с едно забележително изключение - канутата на полинезийците кръстосват между островите в Тихия океан, но малцина дръзват да излязат в открито море.

Обаче има признаци, ако не на глобализация, то поне на регионализация. Европа и Азия имат преднина, защото са два континента, обединени в един. Връзките между тях са създадени преди от велики империи и култури: Рим, Персия и Китай. Сега тези връзки се създават от религията.

В Европа християнски учени от Ирландия (и дори от Исландия) си бърбят на латински със своите събратя в Рим, а архитекти от Асизи до Йорк се съревновават за слава, строейки ажури и аркбутани. В Реймс вече пет години строят една от най-величествените готически катедрали на Франция. Църквата е набрала нова сила, след като е съсипала голяма част

от Южна Франция в жесток кръстоносен поход, целящ унищожението на еретиците албигойци. През тази година папата ги анатемоса на четвъртия Латерански събор (той, между другото, отлъчва от църквата английските благородници, които непосредствено преди това са принудили крал Джордж да се откаже от някои свои божествени права чрез Магна Карта).

Европа също се пресяга отвъд пределите си: някой си Алберт от Букстехуде в Северна Германия разпространява християнството в района на Балтийско море и тъкмо е основал Рига, където поставя пиеса по библейски сюжети, за да привлече местните жители към християнството. Това е първата пиеса, която латвийците някога са гледали. Когато на сцената Гедеон напада филистимляните, те се сражават съвсем истински и бягат, за да спасят живота си. Същият църковен събор, който порицава албигойците, отправя поглед и на югоизток, отвъд границите на европейското християнство, където се намира едно постоянно оскърбление на чувствата на християните: ислямската власт над така наречените от християните Свети места. Предстои още един кръстоносен поход.

Кръстоносците създават доста нежелани връзки между християнска Европа и ислямския Близък изток вече повече от столетие, като издигат християнски анклавни в днешна Сирия, Ливан и Израел. Враждебността не е насочена само към „езичниците“. Девет години преди това войните от Четвъртия кръстоносен поход вероятно на път за Египет са проявили същински цинизъм, завладявайки Константинопол от неговите православни владетели. През 1215 година градът все още е под тяхна власт, което сериозно подкопава надеждите за обединяване на християнския свят.

Ислямът вече е нещо повече от достоен противник на християнството. Учени и търговци могат да пътуват от Испания, през Северна Африка и Близкия изток до Централна Азия и намират общи корени в петстотингодишната религиозна ислямска общност, в „езика на Бога”

(арабски), в Корана и в търговията - например с роби и със злато, които се изливат от областите на Африка, разположени на юг от Сахара. Един мюсюлмански търговец може да пътува от Тимбукту до Делхи и да е сигурен, че там ще намери търговец със същата нагласа, а ако мине през Багдад, както най-вероятно би направил, защото градът е сърцето на исляма, ще се смеси с евреи, зороастрийци, манихейци и християни от множество секти: несторианци, монофизити, гностици и гръцки православни. Арабските капитани смятат, че си струва да плават цяла година или две чак до Южен Китай, за да натоварят корабите си с коприна и с порцелан.

Що се отнася до връзките по суша между Изтока и Запада, преди те са били много по-силни благодарение на търговския маршрут, известен като Пътя на коприната. Сега вече много по-малко кервани от камили предприемат шестмесечния преход между ислямския свят и Китай. Монголите, управлявани от Чингис хан, неотдавна са нападнали основната будистка държава Си Ся, разположена северно от Тибет в днешен Синдзян, и малцина вярват, че керваните от камили могат да преминат невредими.

Всички връзки са много слаби и несигурни. Само че тези области и култури, толкова отдалечени една от друга във времето и пространството, ще се сблъскат помежду си благодарение на две събития през тази година.

Първото е мощно нападение над главния град в Северен Китай, днешен Пекин. Обсадата е дело на монголите, предвождани от Чингис хан. Чингис се появява от нищото - всъщност е окаян беглец - и основава държава, а сега се стреми да изпълни предназначаната му съдба. След като в младостта си е преживял много смъртни опасности, той за свое учудване е разбрал, че е избран от Небето да управлява. Но да управлява кого и какво? Несъмнено своите монголи. Но тогава, правейки завоевание след

завоевание, той си дава сметка, че отредените му по божествена повеля владения са по-обширни. Колко по-обширни? Северен Китай? Вероятно. *Цялата* територия на Китай, макар досега нито една нормална сила да не го е постигнала? Възможно е.

Северен Китай, източник на богатства и на власт, винаги е примамвал номади воини отвъд пустинята Гоби и винаги е правил всичко по силите си да се отбранява - със стени, с армии, с дипломация, с подкупи и с бракове. Северен Китай е традиционният враг, ключът към една по-обширна империя, а Пекин, седалището на местните владетели от династия Дзин, е ключът към Северен Китай. Би трябвало градът да падне предишната година след поредица от продължителни кампании, с които Чингис е неутрализирал империята на тангутите в Си Ся, нахлул е и е опустошил голяма част от страната на север от Жълтата река, а после е обсадил Пекин, докато императорът от династия Дзин капитулира. През 1214 година Чингис изоставя Пекин незавладян и неплячкосан, защото смята, че вече има нов васал, само че след като монголската армия се оттегля към пасищата, установява, че императорът заедно с 3 000 камили и 30 000 натоварени с богатства каруци се е оттеглил в древната китайска столица Кайфън, доста на юг от Жълтата река.

Чингис изпада в ярост. „Императорът от династия Дзин не вярва на думата ми! - крещи той. - Той използва мира, за да ме измами!”

Монголите се връщат и този път не се отказват - Пекин пада и цялата империя на Дзин става монголско владение. През цялата зима на 1214 монголската армия блокира града. Няма директни нападения, защото Пекин е страховито укрепен с 15 километра стени, 900 охранителни кули, катапулти, които могат да мятат огромни камъни и огнени бомби, и огромни блокадни лъкове, с които може да се изпращат стрели с големината на телеграфни стълбове. Не, Пекин ще бъде подложен на глад, докато се предаде.

Така и става. На 31 май Пекин отваря портите си. При последвалото нападение загиват хиляди хора, а пожарите горят цял месец. Година по-късно наоколо все още се въргалят трупове и върлуват болести. Мюсюлмански пратеник донася, че пръстта е лепкава от човешки мазнини. Падането на Пекин през 1215 година отключва поредица от събития, променили хода на историята на Евразия. Това все още не е краят на Северен Китай, защото вниманието на Чингис е отвлечено от нападението заради събития по-далеч на запад. Четири години по-късно търговски пратеници в новата ислямска държава Хорезм са избити до крак. След като неутрализира Северен Китай, Чингис вече може да се обърне срещу западните си съседи за светкавично отмъщение, като предизвиква безпрецедентна разруха и срива със земята старите градове от пътя на коприната Бухара, Самарканд, Мерв и Ургенч. След това той организира изключителна разузнавателна кампания в Грузия и Украйна която поставя началото на 200 години монголско владичество в южните части на Русия. Едва след като хората му се завръщат от това голямо приключение, Чингис отново се насочва към земите отвъд Гоби. През лятото на 1227 година по време на похода си в планините южно от Жълтата река той умира. Грандиозната му задача остава недовършена. Незавладяна остава голяма част от ислямския свят, включително Багдад, руските степи и отделни места в Северен Китай, цял Южен Китай - отделна държава, управлявана от династия Сун, а отвъд нея са отдалечените народи, които неизбежно трябва да признаят върховната власт на Чингис: народите по източната граница на монголската империя (Корея и Япония) и народите на юг (в днешна Камбоджа, Виетнам и Бирма), както и всички отвъд богатия остров Индонезия, докато далеч на запад унгарската пуста несъмнено ще осигури широк път към християнска Европа.

Това е отредената от Небето съдба на монголите. Нито Чингис, нито наследниците му успяват да разберат защо трябва да бъде така, те просто го приемат.

Много неща са останали несвършени, но на смъртния си одър Чингис вече е преобразил своя свят. Никога преди Изтокът и Западът не са били толкова тясно свързани. Монголските пълководци вече са прекрасно осведомени за съперничеството между руските князе и знаят как да ги разединят още повече, когато настъпи моментът. Бързи конници, изминаващи около 150 километра дневно с множество смени на конете, могат да отнесат съобщение на разстояние 4 000 километра от Пекин до Афганистан за шест седмици - операция, възможна поради факта, че монголите владеят цялата междинна територия.

В такъв случай какво не може да бъде постигнато, като се имат предвид размерите на тази империя? Търговците ще носят богатствата на Изтока и на Запада, художници ще се тълпят, за да служат на покорителя на света, духовници от всички религии ще споделят прозренията си, учени ще събират и ще превеждат книги от най-прочутите библиотеки, ще пристигат пратеници от владетели от изток и от запад, за да изразят смирението си. Светът ще бъде едно под Небето и в него ще цари мир. Такова е намерението на наследниците на Чингис.

Разбира се, както времето ще покаже, мечтата им е безнадеждно неосъществима. И тази империя като всички останали ще достигне предела, ще се раздроби и ще се разпадне.

Но на 23 септември 1215 година, почти четири месеца след падането на Пекин във вътрешността на Монголия се ражда дете от царски произход, което като хан на хановете, като Велик хан ще приеме предизвикателството на невъзможната мечта на Чингис и ще направи повече от всеки друг водач, за да я превърне в реалност. С власт,

простираща се макар и нестабилно от Тихия океан до Южна Русия, той ще стане най-могъщия човек, живял някога - допреди появата на съвременните свръхсили. Номинално той ще властва над една пета от населените части на земята и вероятно над половината човечество. Името му ще се носи далеч отвъд пределите на завладените от него територии, в Европа, в Япония, във Виетнам и в Индонезия, а събирачите на морски краставици, търсейки своите деликатеси по бреговете на северна Австралия, вероятно ще чуят за опита му да нахлуе в Ява през 1292 година. Два века след смъртта му легендата за неговото богатство ще вдъхнови Колумб да предприеме на запад едно пътуване, което няма да свърши с откриването на нов път към една древна страна, а със случайното откриване на една отдавна забравена страна. Ако той не бе съществувал, ако в Китай не бе имало Монголска империя, кой, питам се, щеше да открие Америка?

Оставеното от Великия хан наследство е обединен и много по-голям Китай почти в днешните му граници, с изключение на някои малки области по границите. По странна ирония на съдбата една от тези части е самата Монголия, родината на Великия хан. В Китай днес неохотно признават истината, че днешната свръхсила дължи своя облик като географска единица - прашния Север, пищния Юг, огромните западни пустини, високите планини на Тибет - на монголското бебе, родено в годината на унищожението на Пекин.

Това момче е внукът на Чингис, Кублай.